

СУТНІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглянуто сучасні існуючі трактування поняття «трудоий потенціал». Наведено класифікацію наукових підходів до визначення трудового потенціалу підприємства. Сформовано власне визначення трудового потенціалу підприємства.

Ключові слова: потенціал, трудоий потенціал, персонал, трудові ресурси, підприємство.

О. А. KHARUN

Khmelnitsky National University

THE ESSENTIAL CHARACTERISTICS OF THE EMPLOYMENT POTENTIAL ENTERPRISE

The article reviews the existing modern interpretation of the concept of «working capacity». The classification of scientific approaches to determining employment potential, including singled out: population: socio-demographic; demo-economic; economics; management (political economy); resource: resource-margin; etymological; and activity. Formed own definition of labour potential.

Keywords: capacity, working capacity, personnel, human resources, enterprise.

Постановка проблеми. Глобальні соціально-економічні перетворення, які проходять в Україні протягом останніх років й економічна криза призвели до глибоких змін в усіх сферах суспільного життя. Це в свою чергу, обумовило і нові вимоги до господарської діяльності підприємств, практична реалізація яких пов'язана з необхідністю створення ефективної системи управління розвитком трудового потенціалу промислових підприємств, що забезпечить конкурентоспроможність господарюючих суб'єктів як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Тому, динамічний розвиток економіки України неможливий без забезпечення ефективності процесу формування, розвитку та використання трудового потенціалу – головного чинника виробництва. В європейських країнах це пріоритетне завдання реалізується через формування якісної системи управління трудовим потенціалом, який характеризується високим рівнем загальної та професійної освіти, його відповідності потребам економіки, високою культурою праці, схильністю до інновацій, мобільності і здібності адаптуватися до нових умов трудової діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Протягом останнього десятиріччя проблеми трудового потенціалу знаходилися у полі зору таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як В.В. Адамчук, О.О. Бендасюк, Д.П. Богиня, В.С. Васильченко, С.Й. Вовканич, В.К. Врублевський, Б.М. Генкін, А.П. Греча, А.М. Гриненко, О.А. Грیشнова, І. О. Джаїн, Н.В. Каленіна, Л.П. Керб, В.І. Лишиленко, В.О. Лук'янихін, Е.В. Маслов, О.І. Олексюк, В.В. Онікієнко, Н.О. Остролуцький, А.С. Панкратов, С.І. Пірожков, О.В. Ромашов, І.М. Репіна, Г.П. Сергєєва, М.Е. Сорокіна, І.О. Тарасенко, Н.А. Тітова, О.С. Федонін, С.О. Цапок, Н.В. Цимбаленко, Л.А. Чвертко, Л.С. Чижова, Л.А. Янковська, К.І. Якуба, Л.Т. Шевчук та ін. Однак, не дивлячись на значний науковий інтерес до проблем трудового потенціалу, в дослідженнях відсутня єдність в трактуванні сутності категорії «трудоий потенціал».

Метою статті є комплексне дослідження поглядів стосовно розуміння поняття «трудоий потенціал» та визначення його основних сутнісних характеристик.

Основний матеріал дослідження. Відмітимо, що розробка значної кількості визначень у сфері дослідження трудового потенціалу значною мірою обумовлена багатогранністю змісту базового поняття – «потенціал», яке використовується як у природничих науках, так і гуманітарних дослідженнях. В останньому випадку потенціал переважно розглядається як «ступінь потужності у певному відношенні», а також як «сукупність засобів, можливостей, необхідних для чогось».

Такий перелік початкових значень надає переваги розгляду потенціалу об'єкта дослідження як сукупності: 1) можливостей; 2) засобів; 3) характеристик потужностей (здатностей), визначених у певному відношенні та з певною метою, із можливістю розширення набору цих критеріїв за будь-якими, властивими їм, ознаками [1, с. 571].

У найзагальнішому вигляді в економіці термін «потенціал» (від лат. *potentia*) означає «приховані можливості, потужність, силу». Цей термін означає наявність у будь-кого (працівника, підприємства, галузі, суспільства) можливостей або здібностей у певних сферах діяльності [2].

На початку 60–х років до наукового обігу увійшов термін «трудоий потенціал». Це було викликано необхідністю трансформації традиційних поглядів на роль і місце людини у процесі виробництва при постійному розвитку НТП та характером демографічного процесу, якому притаманне поступове зниження частки населення у працездатному віці. Введення поняття «трудоий потенціал» спричинило необхідність перегляду поглядів на значення у виробничому процесі людини, визнання ролі інтелектуального потенціалу

та інтелектуального капіталу, накопиченого безпосередньо на підприємстві і в суспільстві в цілому [3].

На сьогодні в вітчизняній науці відсутній однозначний підхід до розуміння економічної категорії «трудова потенціал». Визначення, запропоновані науковцями, мають суперечливий характер. Проаналізовані наукові підходи для спрощення сприйняття нами були зведені у табл. 1.

Таблиця 1

Існуючі наукові погляди щодо трактування терміну «трудова потенціал»

Автор	Визначення терміну «трудова потенціал»
Д.П. Богиня, О.А. Грішнова	Трудова потенціал – це інтегральна оцінка кількісних та якісних характеристик економічно активного населення [4, с. 71].
Р.П. Колоцова	Трудова потенціал – це трудова ресурс в якісному вимірі [5, с. 24].
В.С. Васильченко, А.М. Гриненко, О.А. Грішнова, Л.П. Керб	Трудова потенціал – це наявна і можлива в майбутньому кількість та якість праці, якою володіє суспільство, колектив організації, індивід за даного рівня розвитку науки і техніки, яка визначається чисельністю працездатного населення, його професійно-освітнім рівнем [6, с. 83].
О.С. Федонін, І.М. Репіна, О.І. Олексюк	Трудова потенціал – це існуючі сьогодні та передбачувані трудові можливості, які визначаються чисельністю, віковою структурою, професійними, кваліфікаційними та іншими характеристиками персоналу підприємства [7, с. 153].
Л.А. Янковська	Трудова потенціал – це можливість його працівників за певних умов забезпечити реалізацію цілей підприємства з найраціональнішими витратами всіх виробничих ресурсів: технічних, матеріальних, енергетичних, трудових, фінансових [8, с. 203].
В.В. Онікієнко	Трудова потенціал – це сукупність працездатного населення, яке має відповідну професійно-кваліфікаційну підготовку, застосовує працю в народному господарстві з урахуванням їх технологічної та технічної оснащеності [9, с. 34].
Б.М. Генкін	Трудова потенціал – це часткове поняття в системі категорій «потенціал людини», «робоча сила», «людський капітал», «трудова потенціал»; це частина потенціалу людини, який формується на основі природних даних (здібностей), освіти, виховання та життєвого досвіду [10, с. 121].
В.В. Адамчук, О.В. Романов, М.С. Сорокіна	Трудова потенціал – це гранична величина можливої участі працюючих у виробництві з урахуванням їх психологічних особливостей, рівня професійних знань і накопиченого досвіду [11, с. 25].
О.С. Панкратов	Трудова потенціал – це можливість суспільства використовувати живу працю у просторі та часі [12].
Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовський	Трудова потенціал – це наявні на даний час і перспективні трудові можливості (країни, регіону, підприємства), що характеризуються чисельністю працездатного населення, його професійно-освітнім рівнем, іншими якісними характеристиками [13, с. 286].
І.О. Джаїн	Трудова потенціал – це сукупні здібності економічно активного населення даної території забезпечити виробництво споживчих вартостей, які відповідають потребам суспільства на даному етапі його розвитку в конкретних соціально-економічних та науково-технічних умовах [14, с. 17].
В.І. Лишиленко, Н.О. Остролуцький, К.І. Якуба	Трудова потенціал – це запаси праці відповідної кількості і якості, які є в розпорядженні галузі [15, с. 103].
О.А. Грішнова	Трудова потенціал – це вихідна категорія для вивчення людського капіталу, вияв цілісного, інтегрального підходу до людини [16, с. 48].
В.О. Лук'янихін	Трудова потенціал – це сукупність характеристик людини, що виникли в результаті матеріальних і духовних вкладень у неї [17, с. 46].
М.Н. Кім	Трудова потенціал – це найповніша характеристика усіх здібностей до праці, якими володіє індивід, колектив і суспільство в цілому [18, с. 14].
Н.В. Каленіна	Трудова потенціал підприємства – це наявні та потенційні можливості його працівників забезпечити реалізацію цілей підприємства з найраціональнішими витратами всіх виробничих ресурсів за умови впливу сприятливих соціально-демографічних і економічних факторів [19, с. 113].

Як видно з табл.1, єдине загально визнане тлумачення змісту категорії трудова потенціал відсутнє. Деякі науковці пояснюють це наявністю різних підходів до визначення цієї категорії, які найбільш повно відображають еволюцію поглядів стосовно його суті.

Загалом можемо визначити таку їх класифікацію (табл.2): демографічний: соціально-демографічний; демоекономічний; економічний; управлінський (політекономічний); ресурсний: ресурсно-маржинальний; етимологічний; діяльнісний [20, с. 16].

На нашу думку, більш об'єктивною є позиція Л.Т. Шевчук, яка проаналізувавши визначення дефініції «трудова потенціал» провідними вченими в межах різних наукових підходів (авторська класифікація цих підходів є досить детальною, а саме: демографічний, соціально-демографічно-політекономічний, соціально-демографічно-економічний, демографічно-економічний, трудоворесурсний, ресурсно-економічний, політекономічний, регіонально-економічний, соціально-економічний, соціально-економіко-технологічний, ресурсно-виробничий, ресурсно-маржинальний), дійшла висновку, що дефініції різних авторів важко звести до єдиного тлумачення навіть у межах подібних підходів [31, с. 396–397].

Таким чином, неможливо пояснити різноманіття та різнонаправленість визначень категорії «трудова потенціал» лише наявністю в науці різних підходів чи різних шкіл.

Висновки. Отже, різні тлумачення поняття «трудова потенціал», наведені в економічній літературі, зумовлені визнанням важливості трудового потенціалу у забезпеченні ефективного функціонування підприємства, розвитку людського фактору. Переважна більшість авторів наголошує на необхідності врахування при оцінці процесу виробництва не лише кількісної сторони забезпечення його трудовими ресурсами, але й їх якісні параметри соціального та економічного характеру, передусім освіти,

професійно-кваліфікаційної підготовки, стану здоров'я, фізичного розвитку, психологічних особливостей людини та ін. Однак, трудовий потенціал людини визначається не стільки переліком та кількістю окремих її якостей, скільки раціональністю їх поєднання.

Таблиця 2

Класифікація наукових підходів щодо визначення категорії «трудоий потенціал»

Підхід	Представники	Характеристика
1. Демографічний підхід	І. Лукінов	Визначає трудовий потенціал як зведену економіко-демографічну характеристику трудової активності людей, що визначається середнім числом людино-років, яке дане покоління проживає в складі економічно активного населення при заданому рівні смертності [21, с. 102].
1.1. Соціально-демографічний підхід	С. Пірожков, В. Піскунов, О. Хомра	Поєднання демографічних підходів з соціальними проявами – відзначаються соціально-демографічним спрямуванням у визначенні ролі демографічних параметрів населення для трудового потенціалу [22].
1.2. Демоекономічний підхід	Л. Чвертко	Передбачає поєднання демографічного й економічного підходів та доводить вплив демоекономічних параметрів населення на формування трудового потенціалу [23].
2. Економічний підхід	Р. Колосова, С. Бектуров, Д. Карпунін, І. Маслова	Передбачає розгляд трудового потенціалу як складову потенціалу економічного і який є формою прояву людського фактора [24; 25].
3. Управлінський (політекономічний) підхід	В. Врублевський, М. Долішній, С. Злупко	В умовах індустріального суспільства передбачав розгляд зв'язку людини-носія трудового потенціалу з продуктивними силами суспільства. Трудовий потенціал представлений як сукупний працівник в єдності з продуктивними силами [26; 27].
4. Ресурсний підхід	В. Костаків, Г. Сергеева, В. Онікієнко, Л. Чинова	Передбачає розуміння трудового потенціалу як ресурсів, запасів праці і (трудоий потенціал – сукупність працездатного населення, яке має відповідну професійно-кваліфікаційну підготовку) [28; 29; 30].
4.1. Ресурсно-маржинальний підхід	Л. Шевчук	Трудовий потенціал – це гранична кількість і якість запасів праці в конкретних умовах геопросторовочасових координат, якими володіє людина, група людей, суспільство [31].
5. Етимологічний підхід	Н. Тітова	Передбачає розгляд трудового потенціалу як можливостей, тобто трудовий потенціал розглядається як інтегральна сукупність можливостей населення до трудової, у тому числі підприємницької, інноваційної активності як її суб'єктів [32].
6. Діяльнісний підхід	С. Вовканич	Передбачає розгляд інтелектуальної компоненти трудового потенціалу, процесів формування соціального інтелекту та ролі духовної, інтелектуальної еліти в поступі суспільства й її інноваційної діяльності, створення і використання інтелектуальної власності, людського капіталу та його духовно-інформаційної генези [33].

На нашу думку, трудовий потенціал підприємства – це сукупність можливостей персоналу з урахуванням його психологічних, професійних та кваліфікаційних умов використання, виходячи з технічної та технологічної оснащеності підприємства для досягнення цілей останнього і задоволення потреб працівників.

Такий підхід до визначення трудового потенціалу дозволяє узгоджувати цілі діяльності підприємства та особисті очікування працівників. В свою чергу, структурно трудовий потенціал характеризується системою елементів (компонентів), які тією чи іншою мірою відображають вкладений у нього зміст.

Після конкретизації суті та змісту трудового потенціалу підприємства варто виділити його структурні елементи, які його формують як на рівні окремої людини-працівника, так і на рівні суспільства, окремого регіону, країни. Це і буде нашим подальшим дослідженням.

Література

1. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. – М. : Азбуковник, 1997. – 782 с.
2. Словник іншомовних слів / [уклад. Л. О. Пустовіт та ін.]. – К. : Довіра, 2000. – 1018 с.
3. Бендасюк О. О. Особливості розвитку трудового потенціалу України в умовах переходу до інноваційної моделі економіки / О. О. Бендасюк // Регіональна економіка. – 2010. – № 1. – С. 172–177.
4. Богиня Д.П. Основи економіки праці / Д.П. Богиня, О.А. Грішнова. – К. : Знання–Прес, 2002. – 313 с.
5. Экономика труда и социально-трудовые отношения / [под ред. Г. Г. Меликьяна, Р. П. Колосовой]. – М. : МГУ, 1996. – 623 с.

6. Управління трудовим потенціалом / [В.С. Васильченко, А.М. Гриненко, О.А. Грішнова, Л.П. Керб]. – К. : КНЕУ, 2005. – 403 с.
7. Федонін О. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка / О. С. Федонін, І. М. Репіна, О. І. Олексюк. – К. : КНЕУ, 2004. – 327 с.
8. Янковська Л. А. Оптимізація трудового потенціалу в системі менеджменту персоналу промислового підприємства / Л. А. Янковська // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 9. – С. 200–203.
9. Онікієнко В.В. Самозайнятість населення: процес формування та деякі проблеми / В. В. Онікієнко // Зайнятість та ринок праці. – К. : НЦЗРП, 1996. – Вип. 3. – С. 31–34.
10. Генкин Б.М. Экономика и социология труда : учеб. для вузов / Б. М. Генкин. – М. : Изд. группа НОРМА–ИНФРА–М». – 1998. – 384 с.
11. Адамчук В. В. Экономыка и социология труда: учеб. для вузов / В. В. Адамчук, О. В. Ромашов, М. Е. Сорокина. – М. : ЮНИТИ, 1999. – 325 с.
12. Панкратов А. С. Трудовой потенциал в системе управления производством / А. С. Панкратов. – М. : МГУ, 1988. – 145 с.
13. Райзберг Б.А. Учебный экономический словарь / Б.А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский. – М. : Рольф : Абрис-пресс, 1999. – 416 с.
14. Джаин И.О. Оценка трудового потенциала : Монография / И. О. Джаин. – Сумы : ИТД «Университетская книга», 2002. – 250 с.
15. Лишиленко В.І. Трудовий потенціал і оцінка його відтворення в аграрній сфері / В.І. Лишиленко, Н.О. Остролюцький, К.І. Якуба ; [за ред. Богуцького О.А.]. – К. : ТОВ «Комплекс Віта». – 1996. – 174 с.
16. Грішнова О.А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки / О.А. Грішнова. – К. : Т-во «Знання». 2001. – 254 с.
17. Лук'янихін В.О. Менеджмент персоналу: навч. посіб. / В.О. Лук'янихін. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2004.– 346 с.
18. Ким М.Н. Трудовой потенциал: формирование, использование, управление : учеб. пособие. / М.Н. Ким. – Х. : НАУ им. В.Н. Каразина, 2003. –314 с.
19. Каленіна Н.В. Сутність категорії «Трудовий потенціал підприємства» / Н.В. Каленіна // Держава та регіони. Сер.: економіка та підприємництво: науково-виробничий журнал. – 2008.–№ 3.–С. 111–114.
20. Цимбаленко Н. В. Методичні положення оцінки трудового потенціалу підприємства / Н. В. Цимбаленко, А. П. Греча, І. О. Тарасенко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – Т. 1. – № 4. – С. 16 – 17.
21. Лукинов И.И. Некоторые проблемы воспроизводства и использования трудового потенциала / И. И. Лукинов // Соц. труд. – 1981. – № 8. – С. 101–110.
22. Пирожков С.И. Трудовой потенциал в демографическом измерении / С. И. Пирожков. – К. : Наук. Думка, 1992. – 175 с.
23. Чвертко Л.А. Трудовий потенціал Східного Поділля та Центрального Придніпров'я: демографічний та працересурсний вимір : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук : 08.09.01 / Л.А. Чвертко. – Київ, 2005. – 20 с.
24. Колосова Р.П. Трудовой потенциал промышленности / Р. П. Колосова. – М. : Издательство Московского университета, 1987. – 164 с.
25. Маслов Е. В. Управление персоналом предприятия : учеб. пособ. / Маслов Е. В. ; [под ред. П. В. Шереметова]. – М. : ИНФРА–М, 1999. – 312 с.
26. Врублевский В. К. Развитой социализм: труд и НТР. Очерки теории труда / В. К. Врублевский. – М., 1984. –116 с.
27. Долішній М.І. Соціально-трудовий потенціал: Теорія і практика / М. І. Долішній, С. М. Злупко. – Ч. 1. – К. : Наук. думка, 1994. – 261 с.
28. Трудовые ресурсы: социально-экономический анализ / [под ред. В.Г. Костакова]. – М. : Экономика, 1976. – 191 с.
29. Сергеева Г. П. Трудовой потенциал страны / Г. П. Сергеева, Л. С. Чижова. – М., 1982. – 64 с.
30. Онікієнко В. Трудовий потенціал за кордоном: прогресивний досвід та його використання в Україні / В. Онікієнко // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 2. – С. 25–29.
31. Шевчук Л. Т. Медико-соціальні аспекти використання трудового потенціалу: регіональний аналіз та прогноз / Л. Т. Шевчук. – Львів, 2003. – 489 с.
32. Тітова Н.А. Трудовий потенціал і його реалізація в умовах формування регіональних ринків праці (питання теорії та практики) : автореф. дис. ... д-ра ек. наук : 08.09.02 / Н.А. Тітова. – Львів, 1996. – 48 с.
33. Вовканич С.Й. Демографічні передумови розвитку соціально-трудового потенціалу та його інтелектуальні компоненти (всеукраїнський та регіональний аспекти) / С.Й. Вовканич, С.О. Цапок // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Соціальні аспекти регіональної політики : зб. наук. пр. : випуск ІХ / НАН України. Інститут регіональних досліджень ; редкол.: відповідальний редактор академік НАН України, д.е.н., професор М.І. Долішній. – Львів, 1999. – С. 65–86.

References

1. Ozhegov S. Y'. Tolkoviy slovar' russkogo yazy'ka / S. Y'. Ozhegov, N. Yu. Shvedova. – M. : Azbukovny'k, 1997. – 782 s.
2. Slovny'k inshomovny'x sliv / [uklad. L. O. Pustovit ta in.]. – K. : Dovira, 2000. – 1018 s.
3. Bendasyuk O. O. Osobly'vosti rozvy'tku trudovogo potencialu Ukrayiny' v umovax perexodu do innovacijnoyi modeli ekonomiky' / O. O. Bendasyuk // Regional'na ekonomika. – 2010. – № 1. – S. 172–177.
4. Bogy'nya D.P. Osnovy' ekonomiky' praci / D.P. Bogy'nya, O.A. Grishnova. – K. : Znannya–Pres, 2002. – 313 s.
5. Ekonomy'ka truda y' social'no-trudovye otnosheny'ya / [pod red. G. G. Mely'k'yana, R. P. Kolosovoj]. – M. : MGU, 1996. – 623 s.
6. Upravlinnya trudovy'm potencialom / [B.C. Vasy'l'chenko, A.M. Gry'nenko, O.A. Grishnova, L.P. Kerb]. – K. : KNEU, 2005. – 403 s.
7. Fedonin O. S. Potencial pidpry'yemstva: formuvannya ta ocinka / O. S. Fedonin, I. M. Ryepina, O. I. Oleksyuk. – K. : KNEU, 2004. – 327 s.
8. Yankovs'ka L. A. Opty'mizaciya trudovogo potencialu v sy'stemi menezhmentu personalu promy'slovogo pidpry'yemstva / L. A. Yankovs'ka // Aktual'ni problemy' ekonomiky'. – 2006. – № 9. – S. 200–203.
9. Onikiyenko V.V. Samozajnyatist' naselennya: proces formuvannya ta deyaki problemy' / V. V. Onikiyenko // Zajnyatist' ta ry'nok praci. – K. : NCZZRP, 1996. – Vy'p. 3. – S. 31–34.
10. Genky'n B.M. Ekonomy'ka y' socy'ology'ya truda: Ucheb. dlya vuzov / B. M. Genky'n. – M. : Y'zd. gruppа NORMA–Y'NFRA–M». – 1998. – 384 s.
11. Adamchuk V. V. Ekonomika y' sociologiya truda: ucheb. dlya vuzov / V. V. Adamchuk, O. V. Romashov, M.E. Soroky'na. – M. : YuNY'TY', 1999. – 325 s.
12. Pankratov A. S. Trudovoj potency'al v sy'steme upravleny'ya proy'zvodstvom / A. S. Pankratov. – M. : MGU, 1988. – 145 s.
13. Rajzberg B.A. Uchebnij ekonomy'chesky'j slovar' / B.A. Rajzberg, L. Sh. Lozovsky'j. – M. : Rol'f: Abry's-press, 1999. – 416 s.
14. Dzhay'n Y'.O. Ocenka trudovogo potency'ala : Monografy'ya / Y'. O. Dzhay'n. – Sumy : Y'TD «Uny'versy'tetskaya kny'ga», 2002. – 250 s.
15. Ly'shylenko V.I. Trudovy'j potencial i ocinka jogo vidtvorennya v agrarnij sferi / V.I. Ly'shylenko, N.O. Ostrolyuc'ky'j, K.I. Yakuba ; [za red. Bogucz'kogo O.A.]. – K. : TOV «Kompleks Vita». – 1996. – 174 s.
16. Grishnova O.A. Lyuds'ky'j kapital: formuvannya v sy'stemi osvity' i profesijnoyi pidgotovky' / O.A. Grishnova. – K. : T-vo «Znannya». 2001. – 254 s.
17. Luk'yany'xin V.O. Menedzhment personalu: navch. posib. / V.O. Luk'yany'xin. – Sumy' : VTD «Universty'tets'ka kny'ga», 2004. – 346 s.
18. Ky'm M.N. Trudovoj potency'al: formy'rovany'e, y'spol'zovany'e, upravleny'e: ucheb. posoby'e. / M.N. Ky'm. – X. : NAU y'm. V.N. Karazy'na, 2003. – 314 s.
19. Kalyenina N.V. Sutnist' kategoriyi «Trudovy'j potencial pidpry'yemstva» / N.V. Kalyenina // Derzhava ta regiony'. Ser.: ekonomika ta pidpry'yemny'ctvo: naukovy'robn'y'chy'j zhurnal. – 2008. – № 3. – S. 111–114.
20. Cy'mbalenko N. V. Metody'chni polozhennya ocinky' trudovogo potencialu pidpry'yemstva / N. V. Cy'mbalenko, A. P. Grecha, I. O. Tarasenko // Visny'k Xmel'ny'cz'kogo nacional'nogo unyversy'tetu. – 2009. – T. 1. – № 4. – S. 16–17.
21. Luky'nov Y'.Y'. Nekotorye problemy vosproy'zvodstva y' y'spol'zovany'ya trudovogo potency'ala / Y'. Y'. Luky'nov // Socz. trud. – 1981. – № 8. – S. 101–110.
22. Py'roz'khov S.Y'. Trudovoj potency'al v demografy'cheskom y'zmereny'y' / S. Y'. Py'roz'khov. – K. : Nauk. Dumka, 1992. – 175 s.
23. Chvertko L.A. Trudovy'j potencial Sxidnogo Podillya ta Central'nogo Pry'dniprov'ya: demografichny'j ta praceresursny'j vy'mir : avtoref. dy's. ... kand. ek. nauk : 08.09.01 / L.A. Chvertko. – Ky'yiv, 2005. – 20 s.
24. Kolosova R.P. Trudovoj potency'al promyshlennosty' / R. P. Kolosova. – M. : Y'zdatel'stvo Moskovskogo uny'versy'teta, 1987. – 164 s.
25. Maslov E. V. Upravleny'e personalom predpry'yaty'ya : ucheb. posob. / Maslov E. V. ; [pod red. P. V. Sheremetova]. – M. : Y'NFRA–M, 1999. – 312 s.
26. Vrublevsky'j V. K. Razvy'toj socy'aly'zm: trud y' NTR. Ocherky' teory'y' truda / V. K. Vrublevsky'j. – M., 1984. – 116 s.
27. Dolishnij M.I. Social'no-trudovy'j potencial: Teoriya i prakty'ka / M. I. Dolishnij, S. M. Zlupko. – Ch. 1. – K. : Nauk. dumka, 1994. – 261 s.
28. Трудовые ресурсы: социальное-экономический анализ / [под ред. В.Г. Костаква]. – М. : Экономика, 1976. – 191 с.
29. Sergeeva G. P. Trudovoj potency'al strany / G. P. Sergeeva, L. S. Chy'zhova. – M., 1982. – 64 s.
30. Onikiyenko V. Trudovy'j potencial za kordonom: progressy'vny'j dosvid ta jogo vy'kory'stannya v Ukrayini / V. Onikiyenko // Aktual'ni problemy' ekonomiky'. – 2010. – № 2. – S. 25–29.
31. Shevchuk L. T. Medy'ko-social'ni aspekty' vy'kory'stannya trudovogo potencialu: regional'ny'j analiz ta prognoz / L. T. Shevchuk. – L'viv, 2003. – 489 s.
32. Titova N.A. Trudovy'j potencial i jogo realizaciya v umovax formuvannya regional'ny'x ry'nkiv praci (py'tannya teorii ta prakty'ky') : avtoref. dy's. ... d-ra ek. nauk : 08.09.02 / N.A. Titova. – L'viv, 1996. – 48 s.
33. Vovkany'ch S.J. Demografichni peredumovy' rozvy'tku social'no-trudovogo potencialu ta jogo intelektual'ni komponenty' (vseukrayins'ky'j ta regional'ny'j aspekty') / S.J. Vovkany'ch, S.O. Czapok // Social'no-ekonomichni doslidzhennya v perexidny'j period. Social'ni aspekty' regional'noyi polity'ky': Zb. nauk. pr.: Vy'pusk IX / NAN Ukrayiny'. Insty'tut regional'ny'x doslidzhen'; Redkol.: vidpovidal'ny'j redaktor akademik NAN Ukrayiny', d.e.n., profesor M.I. Dolishnij. – L'viv, 1999. – S. 65–86.

Надійшла 11.09.2014; рецензент: д. е. н. Нижник В. М.